

XORIJY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

GRAFOLOGIK EKSPERTIZA VA UNING O'RGANILISH TARIXI

Yo'ldosheva Yulduz Abdikarim qizi

ToshDO'TAU tayanch doktoranti

yulduzyoldosheva27@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15179678>

Annotatsiya. Ushbu maqola grafologiya tushunchasi, vazifalari, kelib chiqishi va o'rganilish tarixi haqida qisqacha ma'lumot beradi. Grafologiya tarixi 4 bosqichdan iborat bo'lib, bular birinchi bosqich – tug'ish davri, ikkinchi bosqich – shakllanish (XX asrning 30-40-yillarigacha), uchinchi bosqich – yetuklik davri (XX asrning 60-70-yillarigacha) to'rtinchi bosqich – “Feleton davri”ni o'z ichiga oladi. Quyida shular haqida ma'lumot beriladi, shuningdek, maqolada Rossiya grafologiyasiga ham to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar. Grafologiya, psixodiagnostika, sud ekspertizasi, oilaviy munosabatlar, grafologiya tarixi, tug'ish davri, shakllanish bosqichi, yetuklik davri, Feleton davri, Rossiya grafologiyasi.

Grafologiya – [yun. grapho – yozaman, logos – ta'limot] dastxatlarni, ular vositasida esa yozgan kishining hislatlari va ruhiy holatini o'rganadigan fan¹.

Grafologiya qo'l yozuvi tahlili orqali inson qo'li bilan bog'liq ko'plab ma'lumotlarni o'rganish imkonini beradi.

Grafologiya insonning xarakter xususiyatlarini uning yozuvi orqali tadqiq etadi va u turli sohalarda qo'llaniladi:

- Psixodiagnostikada;
- ishga qabul qilish uchun nomzodlarni tanlashda;
- oilaviy munosabatlarda;
- sud ekspertizasida.²

Grafologiya – qo'l yozuvi tahlili yordamida insonning psixologik xususiyatlari, xarakteri, hissiy holati va qobiliyatlari bilan bog'liqligini o'rganishi psixodiagnostik tahlil uchun muhimdir. Grafologiya psixologiyaning o'zida ham, unga aloqador sohalarda ham keng qo'llaniladi.

Grafologik tahlil xulosalari katta-katta firmalarda xodimlarni tanlash, ish uchun ariza beruvchilarni qo'l yozuvi bilan baholash va raqobatchilarni tavsiflash, yangi lavozimlarga boshliqlar tayinlashda bunga layoqatlimi yoki yo'qligini aniqlashga yordam beradi. Yevropa davlatlarida yirik kompaniyalar aynan shu mavzularda grafologlarga murojaat qilishadi. Hozirgi vaqtda grafologiya ko'pgina Yevropa

¹ Мирвалиев А., Ўзбек тилининг изоҳли луғати. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриёти: Тошкент –2006, б.–513.

² Xotamova G., Lingvistik ekspertizada grafologiyaning roli. Oriental renaissance: Innovative, educational natural and social sciences. VOLUME 1/ ISSUE 3, ISSN 2181-1784, SJIF 2021: 5.423. April 2021. www.oriens.uz.

XORIJY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

mamlakatlari va AQShda rasman tan olingan fan hisoblanadi. Fransiya, Italiya, Germaniya, Gollandiya va boshqa mamlakatlarda grafologiya boshqa fanlar qatori universitetlarda ham o'rganiladi.

Insonning yozuvi orqali chiqarilgan tahlil uning xarakteriy xususiyatlarini ochishda hatto psixologiyadan ham ishonchli dalil hisoblanib, grafologiya rivojlangan davlatlarda o'z xarakterlarining ba'zi xususiyatlarini to'g'rilash orqali o'zini isloh qilish, turmush tarzini o'zgartirish, oilaviy munosabatlarni tiklash, er-xotin munosabatlarini yaxshilash kabi vaziyatlarga o'z yozuvlarini to'g'rilash orqali erishadilar. Chunki insonning yozuvi individual bo'lib, u aynan yozilgan paytdagi insonning ruhiy holatini namoyon qiladi. E'tiborlisi shundaki, yozuv o'zgargan sari xarakter ham o'zgaradi.

Grafologiya juda qadimiy fan bo'lib, uning ildizi Konfutsiyga borib taqaladi. (miloddan avvalgi 551-479) shunday ko'rsatma bergan: "Yozuvi shamol tebratgan qamishning harakatiga o'xshagan odamdan ehtiyot bo'ling". Shuningdek, u yozuvdan saxiylik yoki qo'pollikni bilish mumkin, deb hisoblagan. Aristotel (miloddan avvalgi 384-322) "har bir kishining yozish usuli" har xil va muallifning xarakterini ko'rsatadi, deb ta'kidladi. Yunon olimi Teofrast, qadimgi Rim tarixchisi Suetonius ham odamning qo'l yozuviga e'tibor bergan.

O'rta asrlarda ingliz olimi Rodjer Bekon (1214-1292) "Falsafani o'rganish bo'yicha qisqacha qo'llanma" asarini yozgan va unda u kishining xarakterini qo'l yozuvi xususiyatlaridan aniqlash mumkinligini aytgan. O'sha paytda bunday da'volar hech qanday asosli ilmiy asosga ega bo'lmagan taxminlar edi. Jahon grafologiyasining ilmiy tarixining boshlanishi ispan shifokori va faylasufi Jon Xuarte San-Xuanning "Turli jinsdagi odamlarning harflardagi farqlarini ko'rsatadigan fanlar usullarini o'rganish" (1575) asari deb hisoblanishi mumkin.

Faqat qo'l yozuvi tahliliga bag'ishlangan birinchi mashhur tarix kitobi italiyalik shifokor, Boloniya universiteti professori Kamillo Baldo tomonidan 1622-yilda yozilgan.³ "Grafologiya" so'zining o'zi ikki asr o'tgach, 1875-yilda "Grafologiya tizimi" asarini yozgan fransuz abbat Jan Gippolite Mishon tufayli paydo bo'ldi. Abbot o'z kitobida qo'l yozuvi xususiyatlarini tizimlashtirishga va ularni insonning psixologik xususiyatlari bilan bog'lashga harakat qildi, Mishon usuli qo'l yozuvining alohida elementlarini – zarbalar, harflar, so'zlar va chiziqlarni ajratib ko'rsatdi va taqqosladi. Ma'lum bir xarakterli xususiyat, uning bor yoki yo'qligi, qarama-qarshi xususiyatning mavjudligi kabi grafologik xususiyatlarni taklif qildi. Garchi hozirgi vaqtda bu bayonot qisman to'g'ri deb hisoblansa ham, Mishon zamonaviy

³ Kamillo Baldo. Yozgan maktubiga qarab odamning tabiati va sifatini qanday bilish mumkin, risola. - 1622.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

grafologiyaning otasi hisoblanadi. O'tmishning ko'plab taniqli madaniyat arboblari qo'l yozuvini o'rganishga qiziqish bildirishgan. Nemis shoiri, mutafakkiri, tabiatshunos va davlat arbobi Iogan Volfgang fon Gyote shunday deb yozgan edi: "Qo'l yozuvi insonning xarakteri va ongiga bog'liqligi va uning his-tuyg'ulari va harakatlari hech bo'lmaganda qandaydir fikr bildirishi mumkinligiga shubha yo'q". Jorj Sand shunday deb o'yladi: "Men hamma narsada adashgan bo'lishim mumkin, chunki menda tizim yo'q, lekin men ko'p xatlar olaman va kuzatuvchining instinkti menga umumiy taassurot asosida yozuvchini qo'lyozmasiga qarab baholashga imkon beradi. Grafologiya madaniyatshunoslar, fiziologlar va psixologlar tomonidan yuqori baholandi. Zigmund Freyd va Karl Gustav Yung grafologiya yordamida odamning ong ostiga kirishga harakat qilishdi, mashhur avstriyalik psixolog Alfred Adler ham grafologiyaning muhimligini tan oldi va o'zi bemorlarning qo'l yozuvini tahlil qildi.

Birinchi bosqich - tug'ish davri. Garchi yozuvning xarakter bilan aloqadorligi haqidagi dastlabki kuzatishlar ming yillar oldin amalga oshirilgan bo'lsa-da, keyinchalik bu masalalar bilan muntazam shug'ullana boshlandi. Bunga umumiy savodxonlikning o'sishi ham katta rol o'ynagan deb aytishimiz mumkin. Grafologiyaga bo'lgan ommaviy qiziqishni faqat so'nggi 100-150 yil ichida qayd etish mumkin. Bu bosqich grafologiya tushunchasi paydo bo'lgandan to 1875-yil Jan Gippoliti Mishonning "Grafologiya tizimi" deb nomlangan kitobi paydo bo'lguniga qadar davrni o'z ichiga oladi. Parij abbatlari Flodria xatni yanada o'rganish ustida ishlagan. U Baldo davridan buyon to'plagan barcha tajribasini umumlashtirgan darslik nashr etadi. Flodria aniq qarama-qarshiliklarni tuzatadi va aniq va oddiy natijalarni ta'kidlaydi. Shu bilan grafologiya shakllanishining birinchi bosqichi yakunlanadi. Bu bosqichda g'oyalar, fikrlar va mulohazalar to'plangan. Ammo amaliy natijalar bo'lmagan. Faqat tizimning bo'lajak quruvchilari uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. 1875-yil keyingi bosqichga, prinsipial jihatdan boshqa sifat darajasiga o'tish sanasi deb hisoblanadi.

Ikkinchi bosqich - shakllanish (XX asrning 30-40-yillarigacha). Fransuz olimi abbat Jan-Gippolit Mishon (1806-1881) 1875-yilda "Grafologiya tizimi" asarini nashr etadi. Mishonning grafologiyaga qo'shgan hissasi shundan iboratki, birinchidan, Mishon grekcha "grafo" - yozish va "logos" - fan, bilim so'zlaridan hosil bo'lgan odatdagi "grafologiya" atamasini fanga kiritdi. Ikkinchidan, uning asari sodda va tushunarli tarzda yozilgan bo'lib, ilmiy-ommabop adabiyot janriga mansub. Mishon empirik bo'lgan. Grafologiya uning so'nggi qiziqqan va faoliyat olib borgan sohasi bo'lib, uning natijasi nafaqat yuqorida aytib o'tilgan asar, balki grafologiya

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

jamiyatining shakllanishi va birinchi ixtisoslashtirilgan grafologiya jurnallarining chiqarilishiga xizmat qilgan. Mishon tarixda grafologiyaning otasi nomi bilan qoldi.

Jyul Krepe-Jamen. Mishonning shogirdlaridan biri, fransuz Jyul Krepe-Jamen (1858-1940) o'z hayotini ustoz ishining natijalarini yanada rivojlantirishga bag'ishladi. Krepe-Jamen Mishonning qayta ishlangan asarini qayta nashr etadi. Ushbu yangi nashr grafologiyaning asosiy darsliklaridan biriga aylanadi va hozir ham shunday bo'lib qolmoqda. U Fransiya grafologiya jamiyatiga asos soldi va zamonaviy fransuz grafologiyasining asoschisi bo'lib, birinchi professional grafologga aylanadi.

Birinchi grafologiya maktabi Fransiyada ochilgan bo'lsa, Germaniyada yanada rivojlandi. Fransuz grafologiyasi asosan qo'lyozma va uning xususiyatlarini batafsil o'rganishga e'tibor qaratadi. Uning tarafdorlari psixologiyani umumiy sotsiologik bilimlar sifatida qabul qiladilar. Nemis maktabi esa, aksincha, fransuzlarning yutuqlarini asos qilib olib, ilmiy psixologiya imkoniyatlaridan foydalanishga harakat qiladi. Uning vakillari ko'proq yozuvni jarayon sifatida o'rganish va bu jarayonni miya qanday boshqarishi bilan shug'ullanishadi. XIX asr oxirida bir qancha nemis olimlari grafologiyaga munosib hissa qo'shgan. Ularga Yena universiteti professori Vilgelm Prayer (1841-1897) "Yozish psixologiyasi" ("Zur Psychologie des Schreibens") (1895), shveysariyalik Laura fon Arbertini L. Mayer taxallusi bilan "Grafologiya darsligi" (1895), Gans Busse (u 1894-yilda u Ilmiy grafologiya institutiga asos soladi), Psixiatr Georg Mayer (1869-1917) "Grafologiyaning ilmiy asoslari" ("Die wissenschaftlichen Grundlagen der Graphologie"), Doktor Lyudvig Klages (1872-1956) (fransuz maktabi uchun Krepe-Jamen bo'lganidek, nemis maktabi uchun ham shundaydir.

Uchinchi bosqich - yetuklik davri (XX asrning 60-70-yillarigacha. Ikkinchi va uchinchi bosqichlar o'rtasidagi chegarani ancha shartli ravishda o'tkazish mumkin. Biz uchun yetuklik bosqichining eng muhim xususiyati grafometriyaning rivojlanishi, ya'ni grafologiyaning asoschilari tomonidan o'z subyektiv tushunchasi, tajribasi va sog'lom aqli asosida himoya qilingan xulosalarni obyektiv isbotlashga yoki rad etishga urinishlardir. U davr yetakchilari Rudolf Popal, Robert Xays, Klara Roman, Richard Pokorni ("Psixologiya va dastxat" 1939) va shu kabi bir qancha olimlarni misol qilib keltirishimiz mumkin.

To'rtinchi bosqich – "Feleton davri". Grafologiya tarixining bugungi kunda boshdan kechirayotgan bu bosqichi German Gesse nomi bilan "Feleton davri" deb ataladi. Bu davrda grafologiyaga oid jiddiy kitoblar chiqmadi, hali hamon XX asrning boshlarida tug'ilgan odamlar tomonidan yozilgan va qayta nashr etilgan kitoblar

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

asosiy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Albatta, hozirgi kunda ham qiziqarli maqolalar chiqyabdi. Bunga nemis mutaxassisi Anjelika Saybtning "Xatshunoslik psixologiyasi: nazariyalar, tadqiqot natijalari va ilmiy asoslari" asari misol bo'la oladi. Unda nafaqat an'anaviy grafologiya va grafometriya o'rtasidagi farqlar va ikkala tomonning sabablarini batafsil tahlil qilgan, balki matematik-statistik usullardan foydalanish natijalarining batafsil sharhini ham keltirgan. Bu davrda bir tomondan, grafologiya haqiqiy fanga aylandi. Masalan, AQShda 1980-yilda Kongress kutubxonasi grafologiyani fan sifatida tan oldi lekin, ikkinchi tomondan, 50-60-yil oldingi qonunlar, metodikalar va tadqiqot natijalaridan foydalanilmoqda.

Grafologiyaning o'chog'i Fransiya, Germaniya deb qaralsa, u tez orada Yevropaning boshqa davlatlari va Amerika, shuningdek, Rossiyada ham rivojlandi. Rossiyada grafologik tadqiqotlar N.D.Axsharumov, F.F.Tishkov, V.V.Popyalkovskiy, E.F.Burinskiy, S.M.Potapov, P.Rishkov, V.Mayatskiy, D.Zuyev-Insarov,⁴ kabi olimlar tomonidan olib borilgan.

O'zbek tilshunosligida bu soha hali jiddiy o'rganilmagan. Faqatgina Dursunov Serdar, Xudoyberdiyeva Gulhayo, Xolqo'ziyeva Mohira, Xotamova Guljahon, Shermatov Javohir, Rahimova K, Soliyev F, Soliyev Sh⁵ kabi yosh tadqiqotchilarning maqolalarinigina uchratish mumkin. Aynan bu soha tilshunoslikning amaliy bir tarmog'i sifatida jiddiy o'rganilishi o'z yechimini kutmoqda.

Grafologiya 3000 yillik tarixga ega bo'lgan jiddiy fan, ammo yakuniy haqiqat emas. Qo'l yozuvi aynan yozilgan paytdagi holatni ko'rsatadi, kelajakni oldindan belgilab berishga qodir emas, chunki u o'zgaruvchan bo'ladi. Biroq qo'l yozuvini o'rganish xarakter va boshqa shaxsiy xususiyatlar haqida juda ishonchli ma'lumot berishi mumkin.

Yuqorida ta'kidlanganidek, grafologiya bugungi kunda juda katta talabga ega bo'lib, grafologik tahlil ish yoki shaxsiy munosabatlardagi muammolarning sabablarini tushunishga ham yordam berishi bilan bir qatorda, qator sohalarning, jumladan, psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, tibbiyot, sud ekspertizasi, va shu kabilarning rivoji uchun ham munosib hissa qo'shadi deb bemalol aytishimiz

⁴ Зуева-Инсарова "Почерк и личность", 1926г.

⁵Dursunov Serdar, Xudoyberdiyeva Gulhayo. Shaxs xususiyatlarini aniqlashda – grafologik tashxis. //NUCHNIY IMPULS. No 8(100), chast 1 Mart, 2023.

Shermatov Javohir. Grafologiya-yozuvda aks etgan inson ruhiyati. // EKONOMIKA I SOTSIUM. No 6 (121) 2024.

Xolqo'ziyeva Mohira. Grafologiya ta'limotining vujudga kelish tarixi. //Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida// ilmiy-onlayn konf., No 7.

Xotamova Guljahon. Lingvistik ekspertizada grafologiyaning roli. //ORIENTAL RENAISSANCE; INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL UND SOCIAL SCIENCE ISSN 2181-1784 VOL 1, ISSUE 3, 2021.

Rahimova K, Soliyev F, Soliyev Sh. Grafologiya, Farg'ona, 2008.

XORIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

mumkin. Demak, grafologiya O'zbekistonda ham tilshunoslikning amaliy tarmog'i sifatida jiddiy o'rganishni va amaliyotga tatbiq etishni talab qiladigan munosib fandır.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Илья Щеголев, Юрий Чернов, Графология XXI века. Piter, 5 мая 2017 г.
2. Мирвалиев А., Ўзбек тилининг изохли луғати. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриёти: Тошкент –2006, б.–513.
3. Зуева-Инсарова "Почерк и личность", 1926г.
4. Dursunov Serdar, Xudoyberdiyeva Gulhayo. Shaxs xususiyatlarini aniqlashda – grafologik tashxis. //NUCHNIY IMPULS. No 8(100), chast 1 Mart, 2023.
5. Kamillo Baldo. Yozgan maktubiga qarab odamning tabiati va sifatini qanday bilish mumkin, risola. - 1622.
6. Rahimova K, Soliyev F, Soliyev Sh. Grafologiya, Farg'ona, 2008.
7. Shermatov Javohir. Grafologiya-yozuvda aks etgan inson ruhiyati. // EKONOMIKA I SOTSIUM. No 6 (121) 2024.
8. Xolqo'ziyeva Mohira. Grafologiya ta'limotining vujudga kelish tarixi. //Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida// ilmiy-onlayn konf., No 7.
9. Xotamova G., Lingvistik ekspertizada grafologiyaning roli. Oriental renaissance: Innovative, educational natural and social sciences. VOLUME 1/ ISSUE 3, ISSN 2181-1784, SJIF 2021: 5.423. April 2021. www.oriens.uz.
10. Xotamova Guljahon. Lingvistik ekspertizada grafologiyaning roli. //ORIENTAL RENAISSANCE; INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL UND SOCIAL SCIENCE ISSN 2181-1784 VOL 1, ISSUE 3, 2021.